

הנחיות להוראת המצגת "סולידריות בכיתה"

קהל היעד: כיתות ו-ט

משך הפעילות: 1-2 שיעורים פרונטליים

הרעיון של השיעור: פיתוח סולידריות חברתית והבניית חוסן קבוצתי בכיתה.

רקע – הרחבה למורה:

חוסן קבוצתי נמדד ביכולתה של קבוצה להתמודד עם משברים קשים, תוך התמודדות עם סתירות פנימיות, עם קולות שונים ועם עמדות קיצוניות. בהקשר שלנו, הרי שכיתה מסוגלת להתמודד ביתר קלות עם משברים ולצלוח אותם, מכיוון שהיא מסוגלת לפתח חוסן קבוצתי ובאמצעות סולידריות ותמיכה הדדית בין החוליות החלשות והחזקות בתוכה – לאפשר לתלמידים ולתלמידות להתמודד עם הקשיים ביחד.

על המורה – כ"סוכן/נת חוסן" של כיתה – מוטלת המשימה להעביר בכל עת ובכל סוגיה שעולה בכיתה מסר של שותפות ושל סולידריות כדי לבנות חוסן קבוצתי ולא רק אינדיבידואלי; כך, התלמידים והתלמידות יוכלו להתמודד עם המשברים הבאים בקבוצה ולא רק כפרטים, לשמור זה על זה, לתמוך זו בזו ולהיות ערניים לפגיעות של כל אחד ואחת.

וקסלר כותב: "חיזוק החוסן אינו מותרות אלא חלק בלתי נפרד מהעשייה החינוכית. [...] אנו חיים בקונטקסט רווי קונפליקטים, אשר מְזַמֵּן לנו מבחנים תכופים. בניית החוסן נועדה לתרום ליכולת שלנו לצאת ממשבר ביתר מהירות, מחוזקים ובעלי תקווה".

* להרחבה נוספת, קראו את המאמר המצורף: "[חוסן נגד גזענות](#)" מאת ד"ר מרסלו מנחם וקסלר.

המהלך הכללי של השיעור:

המצגת מבוססת על הניסוי המחשבתי המפורסם "מסך הבערות" (The veil of ignorance) של ג'ון רולס, פילוסוף אמריקני חשוב בן המאה ה-20, שכתב על תקופת העבדות בארצות הברית. הניסוי המחשבתי מאפשר לקבוע כללים או חוקים למדינה בצורה צודקת שאינה פוגעת בקבוצות השונות החיות בחברה.

רולס הסביר כי כדי להגיע למצב של חברה צודקת על החברה לחזור ל"מצב ההתחלתי", ולבחור את עקרונות הצדק, כשהבוחרים נמצאים מאחורי "מסך של בערות" שלמעשה מסתיר מהם את המעמד שלהם עצמם בחברה. כלומר נציגי הזרמים השונים בחברה (למשל, עשירים ועניים, אנשי הרוב ואנשי המיעוט, לבנים ושחורים) יבחרו את העקרונות המנחים את החברה, כאשר הנציגים אינם יודעים מה מצבם בחברה החדשה – אם הם לבנים או שחורים, עשירים או עניים וכדומה.

באמצעות המצגת התלמידים בוחרים כללים לכיתה מבלי לדעת מי הן הדמויות שהם ייצגו בכיתה החדשה. הרעיון הוא שאילו כל אחד או אחת היו מנסים לדמיין שהם במקום מוחלש בחברה, הם בוודאי היו מצביעים בעבור כללים שיגנו על המקום הזה. הניסוי מאלץ את המשתתפים להיות אמפתיים יותר לאנשים המוחלשים בחברה בכך שהוא מזמין אותם לדמיין שהם נמצאים במקום הזה. הפעילות מעודדת את התלמידים לחשוב באיזו חברה הם היו רוצים לחיות, ומהי כיתה שיש בה סולידריות וחוסן.

עוד מידע להרחבה למורה:

רולס טען כי כאשר יורם מסך הבערות, יתברר שהנציגים בחרו שחלוקת המשאבים תהיה לטובת השכבה שמצבה צפוי להיות הגרוע ביותר בחברה. הסיבה לכך היא שהבחירה שלהם תיעשה על פי התוצאה עם הסיכון הקטן ביותר בעבורם. למשל, על הנציגים מאחורי מסך הבערות לבחון שלוש אפשרויות ליחסי לבנים ושחורים (בתקופת העבדות בארצות הברית):

1. הלבנים יהיו עבדי השחורים.

2. השחורים יהיו עבדי הלבנים.

3. איסור על עבדות.

הנציגים, שאינם יודעים אם הם יהיו שחורים או לבנים, לא יסתכנו באפשרות שיהיו עבדים (על אף הסיכוי כי יהיו אדונים משוורם המסך), ויבחרו באפשרות שבה יש מבחינתם את הסיכון הקטן ביותר – איסור על עבדות.

שימו לב:

אפשר להציג לתלמידים את ההסבר לתרגיל המחשבתי של רולס לפי גיל התלמידים ויכולותיהם, אך לא חובה – אפשר להעביר את הפעילות באמצעות המצגת בכיתה גם ללא הסבר זה.

מהלך הפעילות:

שקופית 1 – כיתה – תמונת מצב

בשקופית זו מופיעות ארבע דמויות המתארות את הקשיים שלהן בכיתה.

מומלץ לשאול את התלמידים:

- האם המצבים המוצגים בשקופית מוכרים לכם?
- איך לדעתכם מרגישים בני הנוער שבתמונות?
- האם אתם מכירים מצבים או קשיים נוספים שעלולים לפגוע בחברים לכיתה?
- מה אתם מרגישים כשאתם נתקלים בתופעות אלה (שמחה, כעס, עצב, בושה, עלבון)?

שקופית 2: משנים את המצב בכיתה

בשקופית זו התלמידים נקראים להקים כיתה שיש בה סולידריות וחוסן.

מומלץ לבקש מאחד התלמידים לקרוא בקול רם את הטקסט המתאר את הכיתה.

המורה מציגה את התרגיל שבו הכיתה תתנסה.

יש לחלק את הכיתה ל-12 קבוצות (כמספר הדמויות בתרגיל).

אחרי ירידת המסך יש להכריז: המסך ירד – אתם לא יודעים איזו דמות אתם תהיו בכיתה!

השקופית מציגה טקסט המפרט על הקושי של דמויות בכיתה, תמונת מצב של הדמויות, וטקסט המפרט על המשימה. הטקסט מתחיל ב'באחת מכיתות ט בבית הספר "נטעים" יש אווירה מתוחה מאוד...' ומסתיים ב'גם בנוגע לסיפור המקרה גם באופן כללי לחיים בכיתה, ללא יוצא מן הכלל.' מתחת לטקסט יש תמונת מצב של הדמויות. מתחת לתמונה יש כפתור 'הקודם' וכפתור 'לחצו על הכפתור להורדת המסך'.

שקופית 3: ספר הכללים של הכיתה החדשה

בשקופית זו מוצגת רשימה של כללים. על התלמידים לבחור אילו כללים ייבנסו לספר החוקים של הכיתה ואילו לא. מומלץ לבקש מכל קבוצה לחשוב ולהחליט יחד מה הם הכללים שהם בוחרים לכיתה, ולהזכיר – אתם לא יודעים איזו דמות תהיו בה. כדאי לבקש מהתלמידים להסביר זה לזה למה הם רוצים לבחור בכלל מסוים ומדוע הם בוחרים לפסול כלל אחר.

יש לבקש מהתלמידים בקבוצה לכתוב על דף ולהתכונן להצגה במליאה:

1. אילו כללים הם בחרו ואילו כללים הם פסלו מתוך הכללים שברשימה.
2. מהם שני הכללים שחייבים להיכלל ומהם השניים שבשום אופן לא יהיו מוכנים להכניס לספר הכללים. לאחר העבודה בקבוצות יש להציג כל כלל במליאה (בכיתה או בזום), לשאול את הקבוצות מי בעד ומי נגד הכלל, ולסמן כלל שזכה ברוב קולות על גבי השקופית. כדי לעורר דיון בכיתה, יש לבקש מכל קבוצה להציג את שני הכללים שחברי הקבוצה לא היו מוכנים להכניס לספר הכללים בשום אופן ואת שני הכללים שחייבים לדעתם להיכלל בספר הכללים, ולהסביר מדוע. הכללים שהתלמידים סימנו על גבי השקופית יוצגו בשקופית 6 שבהמשך.

רשימת הכללים:

1. תלמידים עם בעיות משמעת לא יכולים להגיש מועמדות למועצת התלמידים.
2. משחקי כדור פתוחים לכל מי שרוצה להשתתף.
3. משחקים ספורטיביים מיועדים רק למי שטובים בספורט.
4. מועצת התלמידים פתוחה רק לתלמידים מצטיינים בלימודים ולבעלי יכולת ביטוי גבוהה.
5. מי שמקלל ומשתמש בשמות גנאי, לא יוכל להשתתף בפעילויות חברתיות ביתיות.
6. כל תלמיד ותלמידה יכולים לבחור באופן חופשי עם מי הם רוצה להיות בעבודה בקבוצות.
7. מי שלא יכולים לשלם לערב כיתה – שלא יבואו.
8. לא קובעים אירועים ופעילויות ביום ראשון בערב.
9. מסיבות הכיתה יתקיימו רק בימי ראשון בערב.

שקופית 4: מרימים את המסך – כרטיס מסתובב

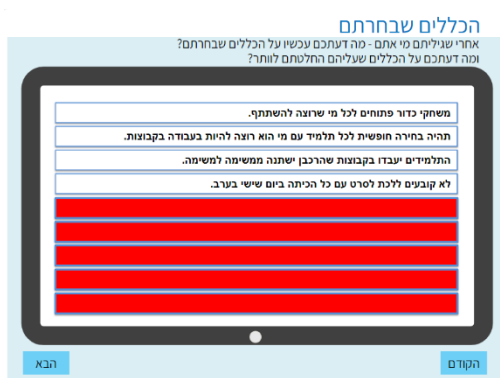
בשקופית זו מורם המסך ומופיע כרטיס הפוך. בלחיצה על הכרטיס מתגלה דמות.

יש לקרוא בכל פעם לנציג/ה אחד/ת מכל קבוצה, ולבקש ממנו/ה ללחוץ על הכרטיס ולגלות מי הדמות שקבוצתו/ה מגלמת בביתה.

אפשר לשאול את התלמידים:

1. איך הרגשתם לפני שהכרטיס הסתובב? מה חשבתם?
2. האם אתם מופתעים מהדמות שנגלתה לפניכם?
3. האם אתם שמחים או מאוכזבים שזו הדמות שאתם מגלמים?
4. האם יש דמויות שקל יותר להיכנס לנעליהן ודמויות שקשה יותר להיכנס לנעליהן? מדוע?

שקופית 5: הכללים שבחרתם

כעת נברר עם התלמידים מה דעתם על הכללים שבחרו.

מומלץ להנחות את התלמידים להישאר בנעליה של הדמות שהתגלתה להם. שאלו אותם: מה דעתכם על הכללים שבחרתם?

אפשר לעשות משחק תפקידים: כל דמות תאמר מה היא מרגישה בעקבות הכללים שנבחרו. אם היא נפגעה מהכללים, עליה להציע כלל חלופי שיש בו יותר סולידריות.

שאלו את התלמידים:

- האם הנציגים הצליחו להישאר בנעליהן של הדמויות ולדבר מנקודת המבט שלהן, או שהם מדברים מנקודת המבט האישית שלהם?
- האם קשה לדבר מנקודת מבטו של מישהו אחר? מדוע?
- מה לדעתכם אפשר ללמוד מהתרגיל?

שקופית 6: מרוויחים או מפסידים?

בשקופית זו מופיעות כל הדמויות ולידן יש מקום לכתיבה. בקשו מהתלמידים/ת לתאר איך הדמות שקיבלו נפגעת או מרוויחה מהכללים שנבחרו. אפשר לכתוב בשם הדמויות, מנקודת מבטן, מה הפגיעה בהן או מה הרווח שלהן.

שאלו את התלמידים:

- מה לדעתכם המצב בחברה שלנו – האם יש אנשים שנפגעים מאדישות, מחוסר אכפתיות ומאפליה?
- אם כן, מי הם וכיצד הם נפגעים?
- מה צריך לעשות ומה יש לשנות כדי שהחברה שלנו תהיה טובה יותר לכל האנשים שחיים בה? איך אפשר לעשות זאת?

שאלה מסכמת: מה אפשר ללמוד מהתרגיל "משנים את הכיתה"?

שקופית 7: מנסחים כללים

הציגו בפני התלמידים את המושגים **סולידריות וחוסן**. (מומלץ לבקש מאחד/ת התלמידים/ות לקרוא את הטקסט).

הידעתם? [בחלון] **סולידריות** היא הזדהות עם מצבם ועם עמדתם של אחרים, הנובעת מתחושת שיתוף ומאינטרסים משותפים. **חוסן** הוא היכולת להתמודד עם משברים ולקוות שהמציאות תשתנה. כאשר יש לקבוצה חוסן קבוצתי היא

מסוגלת להתמודד ביתר קלות עם המשבר ולצלוח אותו, וזאת באמצעות סולידריות ותמיכה הדדית בין החוליות החלשות והחזקות. כלומר החוסן בא לידי ביטוי בהתמודדות משותפת של כל חברי הקבוצה ביחד עם המשבר.

בקשו מהתלמידים לנסח (ללא קשר לקבוצות) כללים חדשים לכיתה שיש בה סולידריות וחוסן.

כתבו את הכללים על הלוח ושאלו: האם הכללים שנוסחו, הדואגים לאינטרסים של כל פרט בקבוצה, משרתים גם את הקבוצה כולה?

שקופית 8: התנסיתם ביצירת כיתה שיש בה סולידריות וחוסן קבוצתי

התנסיתם ביצירת כיתה שיש בה סולידריות וחוסן קבוצתי.

- האם הצלחתם ליצור כיתה כזו?
- מה הם התרונות שיש לסולידריות ולחוסן?

נדאי לזכור: כל אחד ואחת מאיתנו יכולים למצוא את עצמם במצבים שבהם הם חלשים, זקוקים לעזרה וצריכים להיעזר באחרים.

בכיתה שאין בה סולידריות ואחריות הדדית לפעמים קל לנו יותר, כי אנחנו דואגים רק לעצמנו, אך בסופו של דבר כולם עלולים לשלם מחיר כבד.

כיתה שיש בה סולידריות היא כיתה שיש בה חוסן - אנחנו אומנם משקיעים משאבים ומאמץ לא רק בעצמנו, אך בסופו של דבר כולם מרוויחים, ולומדים בכיתה שיש בה אכפתיות, עזרה הדדית, דאגה לזולת והתנגדות לתופעות של הדרה וגזענות.

הקודם הבא

בשקופית זו יוצג סיכום הפעילות ותוצג מסקנה שאפשר להגיע אליה בעקבות הפעילות.

שאלות לדיון:

- האם לדעתכם הצלחתם ליצור כיתה שיש בה יותר סולידריות? מה מנע מכם או עזר לכם ליצור כיתה כזאת?

- מה דעתכם על המסר שבשקופית הזאת? האם אתם מסכימים עם המסר? מדוע?
- מה המסקנה שלכם מהפעילות?

לאחר הדיון מומלץ לתת לתלמיד לקרוא את הטקסט המופיע בשקופית בקול רם.

נדאי לזכור:

כל אחד ואחת מאיתנו יכולים למצוא את עצמם במצבים שבהם הם חלשים, זקוקים לעזרה ויצטרפו להיעזר באחרים.

בכיתה שאין בה סולידריות ואחריות הדדית לפעמים קל לנו יותר, כי אנחנו דואגים רק לעצמנו, אך בסופו של דבר כולם עלולים לשלם מחיר כבד.

כיתה שיש בה סולידריות היא כיתה שיש בה חוסן - אנחנו אומנם משקיעים משאבים ומאמץ לא רק בעצמנו, אך בסופו של דבר כולם מרוויחים מכך ולומדים בכיתה שיש בה אכפתיות, עזרה הדדית, דאגה לזולת והתנגדות לתופעות של הדרה וגזענות.

שקופית 9: מה המצב בכיתה שלנו

מה המצב בכיתה שלנו?

בכיתה שלנו יש סולידריות חברתית:

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה מעטה	כלל לא
			
0	0	0	0

• מה הן תוצאות הסקר?
• מה אפשר ללמוד מתוצאות הסקר?
• איך נדאג ליותר סובלנות, סולידריות וחוסן בכיתה שלנו, ולפחות גזענות?

הקודם להתחלה

בשקופית זו מופיע סקר המתייחס למצב בכיתה שלנו. בקשו מהתלמידים להצביע והקרינו את התוצאות על מסך בכיתה.

לאחר קבלת תוצאות הסקר יש לערוך דיון בכיתה:

- מה רואים בתוצאות הסקר?
- מה אפשר ללמוד מתוצאות הסקר?

- איך נדאג שתהיה יותר סובלנות, פחות גזענות ויותר סולידריות וחוסן בכיתה שלנו?

אפשר גם לחלק את הכיתה לקבוצות ולבקש מכל קבוצה להציע הצעה לשיפור מצב הכיתה ולחיזוק הסולידריות והחוסן של הכיתה.